

## Berichten uit *la Flandre profonde*

*Hoe Vlaanderen 'zwart' werd en bleef*

Johan Sanctorum

1/09/2007

Nadat Yves Leterme met 800.000 voorkeurstemmen (haast zoveel als heel het VB-electoraat) door de kiezer naar de Wetstraat werd gekatapulteerd, was het tijdens de formatieonderhandelingen van augustus weer *bon ton* in de Franstalige pers om te



schamperen op de domme, boertige Vlaming.

*'La Flandre profonde'*, het benepen, in zichzelf gekeerd nest rond de kerktoren,- het is een dankbaar cliché om onze economische superioriteit te beladen met een stigma van culturele achterlijkheid. Zo mild men was voor de kromprater en pseudo-intellectueel Verhofstadt, zo bits waren en zijn de commentaren op de niet-*salonfähige* boerenzoon Leterme.

Vreemd genoeg nam onze eigen zogenaamd 'progressieve' pers volop deel aan deze moddercampagne. Men moet de commentaren in *De Morgen* (Geert Buelens), *De Standaard* (Oscar Van den Bogaard) en *Knack* (Joël de Ceulaer) er maar eens op nalezen: het leek wel of we na 10 juni terug in het stenen tijdperk waren beland.

Maar is Vlaanderen wel zo 'rechts' en 'conservatief' als deze verlichte *bobo's* het voorhouden? Of ging het op 10 juni nu juist om een algemeen gevoel van 'genoeg-is-genoeg', en vormen die commentaren het achterhoedegevecht van een elite die zelf niet meer op de polsslag van de tijd zit? En waarom blijft dat cultureel establishment zo aan de Belgische constructie en de monarchie plakken?



Een jaar geleden verscheen de interessante studie 'Op het kruispunt van de politiek – Links en rechts in Vlaanderen' van Carl Devos, Hilde Van Liefferinge en Dries Verlet. Het boek tracht, aan de hand van veel cijfermateriaal, de klassieke ideologische tegenstellingen (links/rechts, progressief/conservatief,...) te toetsen aan de actuele politieke realiteit in Vlaanderen.

De auteurs stellen dat de links/rechts-tegenstelling in de hedendaagse politiek zeker niet achterhaald is: ze staat wel degelijk voor uiteenlopende mensbeelden en

maatschappijvisies, die teruggaan op haast biologische en instinctieve reflexen. En die zich in de hedendaagse politiek dikwijls op een gesofistikeerde en hybride manier vertalen. Klassiek-rechts gaat voor individualisme, een doorgedreven vrijemarkteconomie en een terugdringen van de verzorgingsstaat. Maar anderzijds verdedigt rechts (meestal) ook een traditionalistisch wereldbeeld, een autoritair optreden tegen afwijkend gedrag, een doortastend criminaliteitsbeleid en dus méér staat. Links ziet de vrijemarkteconomie dan weer ondergeschikt aan een door de overheid georganiseerd herverdelingsstelsel, maar gaat dan weer op zijn achterste poten staan als diezelfde overheid het publiek belang zo breed opvat, dat ze onze telefoongesprekken aftapt. Daarbij kan ik me perfect voorstellen dat iemand noch de jungle van de vrije markt, noch de betutteling van de verzorgingsstaat accepteert. En is het ecologisme nu eigenlijk progressief (als pleitbezorger van maatschappelijke verandering) of conservatief (als herstelbeweging)? Essentiëler dan de etiketten blijft, hoe dan ook, dat de dingen bij hun naam genoemd worden, en dat maatschappelijk-filosofische *breuklijnen* zich blijven profileren. Oorlog is de vader van alle dingen,- het zgn. centrumdenken is dodelijk Het is goed dat onze natuurlijke bipolariteit veruiterlijkt wordt in groepstegenstellingen,- dat is de essentie van elke maatschappelijke dynamiek.

En daar stelt zich in de Vlaams/Belgische context nu net een probleem, dat door Devos en C° wel wordt gesignaleerd maar niet echt ten gronde uitgeklaard. De geschiedenis van de Belgische natie vertoont namelijk een permanente tendens om tegenstellingen te verdoezelen. De fameuze compromissencultuur zit dieper ingebakken dan we denken, en leidt tot een intellectuele impasse die vooral voor Vlaanderen nefast is. Daarbij worden de termen 'conservatief', 'rechts' en 'extreem-rechts' niet als oriënterende begrippen gebruikt, maar veeleer als scheldwoorden voor individuen en groepen die deze compromissencultuur niet

toegenegen zijn. De slechte Belgen dus. Wie morrelt aan het status-quo, en een *verregaande staats hervorming* voorstelt, krijgt het etiket ‘conservatief’ toebedeeld,- een flagrante paradox die moeiteloos overeind schijnt te blijven doorheen het koffiedik kijken van de politieke commentatoren. Tijd om even de vaderlandse geschiedenis in te duiken.

### *Voor vorst, vaderland en Société Générale: de oorsprong van de Belgitude*

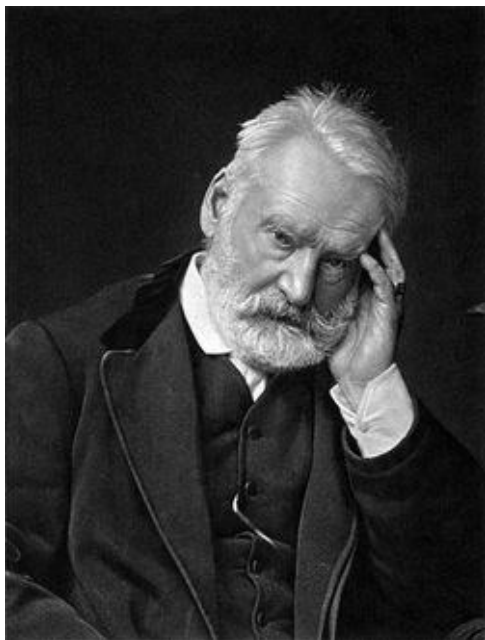


Na 1815, de nederlaag van Napoléon Bonaparte en het Congres van Wenen, was in Europa het herstel van de oude waarden aan de orde (de zgn. *restauration*): dynastiën en adel herbezetten het

politieke schaakbord, de kerk herneemt haar dominante positie in het culturele leven. Een nieuw feit was evenwel de opkomst van een kapitaalkrachtige burgerij die de industriële revolutie maximaal verzilverde en ook de politieke macht ambieerde. De levensomstandigheden van de gewone man waren ondertussen ellendig: de economische groei in Europa kwam slechts ten goede aan een kleine minderheid van industriëlen, aandeelhouders, speculanten en grootgrondbezitters. Mislukte oogsten en aardappelziekten teisterden onze contreien, de werkloosheid nam toe. In Frankrijk was de kloof tussen arm en rijk dermate gegroeid, dat er in 1830 een mini-revolutie uitbreekt, waarbij de autoritaire despoot Karel X afgezet wordt ten voordele van de populistische monarch Louis-Philippe. Zijn opdracht was duidelijk: zich opwerpen als een volkssymbool van eenheid (*le Roi de tous les Français*), en ondertussen zoetjesaan de liberale *laisser-faire*-economie laten voortsudder. Om dat kapitalistisch uitbuitingssysteem aan het gepeupel verkocht te krijgen, was dus wel enige diplomatie en een optimistische toonzetting nodig. Vandaag zouden we spreken van ‘goede communicatie’. Hiervoor schakelde hij een soort intellectuele middenklasse in, die de vrijheidsidealën van de Franse Revolutie kon omsmeden tot de pijlers van een liberaal-burgerlijke vooruitgangsgedachte, verwoord in een romantisch-hoogdravend

proza. Het zou allemaal wel goed komen, als het volk zich maar eendrachtig achter de driekleur schaarde, en als de opkomende bourgeoisie maar haar gang kon gaan. Het staatsbelang en het privé-belang gingen elkaar steeds meer overlappen, dankzij de patriottistische rethoriek van de culturele elite. In ruil voor deze lippendienst kregen de intellectuelen een soort persvrijheid: *het discours libre* werd een fetisj die eigenlijk alleen maar diende om het regime te stabiliseren en de goodwill van de intelligentsia af te kopen.

Zo ontstond de typische *saloncultuur* van de 19<sup>de</sup> eeuw: trefplaatsen van de sociale en culturele *beau monde*. De intellectuele toplaag gedroeg zich uitermate dubbelzinnig. Als apologeten van de Verlichting –een filosofie die toch essentieel op emancipatie gericht was– verdedigden ze in feite een systeem van uitbuiting en menselijke ontwaarding. Of, in een hedendaagse terminologie: ze steunden een rechts-conservatief regime met een links-progressistisch discours van de vrijheid en de vooruitgang.



De schrijver *Victor Hugo* (1802-1885) belichaamde helemaal die paradox. Van huis uit al gespleten, met een royalistisch-conservatieve moeder en een overtuigd republikeinse vader, zag Hugo er geen graten in om in allerlei ethische kwesties progressief uit de hoek te komen, de wantoestanden van het kapitalisme aan te klagen (*'Les misérables'*), en zich tegelijk in de effectenhandel te begeven of zelfs de onderdrukking van de arbeidersopstand in 1848 te steunen. Het hart links, de portefeuille rechts,- in Freudiaans opzicht een interessant geval met zo'n ouders. Als 'rebel' hengelde hij eindeloos naar status

en ereplaatsen (na vijf mislukte sollicitaties geraakte hij eindelijk de *Académie Française* binnen). Het doet denken aan onze eigen modieuze rebel Jan Fabre, die zopas commandeur in de Orde van Leopold II werd. Louis-Philippe schonk V. Hugo finaal de eretitel 'Pair de France': de progressieve intellectueel was een perfecte steunpilaar van het burgerlijke establishment geworden.

Diezelfde Louis-Philippe –en nu komen we weer iets dichterbij huis– speelde ook een beslissende rol in de 'Belgische Revolutie' van 1830. Hier was een gelijkaardige situatie ontstaan: een autoritaire monarch Willem-I, die een soort dirigistisch staatskapitalisme beleed

waar de burgerij zich steeds meer aan ergerde. Historisch is het een uitgemaakte zaak dat de Brusselse bourgeoisie, met actieve steun van Franse agitatoren, het volk het vuile werk liet opknappen, in ruil voor gratis jenever en met een vage belofte dat de levensomstandigheden zouden verbeteren als ze van die Hollanders verlost waren. Wat achteraf uiteraard een illusie bleek. De dubbele bodems van het Franse romantisme zouden zich vlekkeloos kopiëren op de Belgische situatie. Wanneer op 25 augustus 1830 in het Théâtre de la Monnaie 'La muette de Portici' wordt gespeeld, blijft vooral het refrein hangen, gezongen op de tonen van de Marseillaise:

*Amour sacré de la patrie,*

*Rends-nous l'audace et la fierté ;*

*A mon pays je dois la vie.*

*Il me devra sa liberté.*



Er zal toen wel weinig gewoon werkvolk in het pluche van de Brusselse opera gezeten hebben: deze aria deed vooral bij de *upperclass* een snaar trillen. En let op het laatste woord,- *liberté*, want dat is de essentie: de burgerij wou een rechtsliberaal regime naar Frans model, en gekoppeld aan een

links-modieus discours van de Verlichting om de pil te vergulden. De uitschuiver van Leterme zat er dus niet eens zover naast: in 1830 zong men te Brussel wel degelijk het Franse volkslied. Eens het ongemotiveerde Hollandse operetteleger verdreven door het opgehitste dronken plebs, nam de gegoede burgerij resoluut de touwtjes in handen. De door Willem I opgerichte *Algemeene Nederlandsche Maatschappij ter Begunstiging van de Volksvlijt*, een soort economisch ontwikkelingsfonds voor het Zuiden, werd omgevormd tot de welbekende *Société Générale*, dé holding waarmee de Belgische *haute finance* furore maakte,- en waarvan ene... Victor Hugo hoofdaandeelhouder zou worden.

Vanaf dan ook beklimmen liberale intellectuelen zoals Louis De Potter, Charles Rogier, Charles de Brouckère, Joseph Lebeau en Jean-Baptiste Nothomb, alle overigens goede vrienden van de beroemde Franse literator, het spreekgestoelte: à la Française zullen zij de constitutionele monarchie ‘België’ aaneenpraten.

Met een republiek die er geen was, en een koning met een beperkte macht, had de Belgische bourgeoisie in 1830 het perfecte institutionele kader geschapen om zaken te kunnen doen en haar netwerken verder uit te bouwen. De royalistische koekendozenromantiek kregen we er gratis bij. Einde mei 1831 wordt Leopold van Saksen-Coburg verkozen door dezelfde lui die de aandelen van de *Société Générale* in handen hebben. Vanaf dan, en doorheen de tweede helft van de 19<sup>de</sup> eeuw, wordt de jonge natie met de ‘voorstrevende grondwet’ een staat met een democratie die slechts formeel functioneerde, maar die in werkelijkheid door de culturele en economische elites werd gedomineerd. Adel, industriëlen, grondbezitters, speculanten, naast een aantal intellectuelen van goede komaf. Een staat die gedoemd was tot het compromis en de omfloerste paradox. De bourgeoisie sprak Frans om haar moderniteit te affirmeren, maar gedroeg zich als een *Herrenvolk* in een systeem dat essentieel op *ongelijkheid* en *discriminatie* steunde: uitbuiting van de werkende klasse, het cijnskiesstelsel (hoe rijker, hoe meer stemrecht), en uiteraard de onderdrukking van het Nederlands zelf als taal van de paria’s.

### De Vlaming als neger



Zo voltrok zich in het België van de 19<sup>de</sup> eeuw datgene wat de filosoof Antoni Gramsci als ‘culturele hegemonie’ omschreef: cultuur als repressiemiddel van de heersende klasse, met een collaborerende intellectuele elite als smaakmaker. De onderdrukking van de Vlaamse volkstaal was in heel deze dynamiek een essentieel element,- het maakt van België ook een geval apart in de politieke geschiedenis van het moderne Europa. Door de Franse verlichtingsfilosofie voor de kar van het Belgische regime te spannen, creëerden de ‘liberale’ intelligentsia een klimaat van onverdraagzaamheid jegens andere

cultuursferen, waartoe de taal behoorde die door de meerderheid van de bevolking werd gesproken.

De haat tegen het Nederlands was cultureel en elitair, maar tegelijk fysiek en racistisch. Het Vlaams rook naar de aarde, was zwaar, vettig en zwartbruin, zoals de latere expressionistische kunst van De Smet en Permeke dat zou articuleren. Het *flou* van het impressionisme en de ondraaglijke lichtheid van het surrealisme zijn ons ding niet. Het Vlaams bekte niet vlot weg en leende zich maar moeilijk tot de dubbelzinnige façade-rethoriek waarachter een in wezen reactionair regime zich kon verschuilen. Het werd beschouwd als een archaisch boerendialect van *Ménapiens*, maar ook als een taal waarin dubbele bodems niet werken. Bij uitbreiding werd ook de Vlaming zelf beschouwd als dom, geboorneerd, één-dimensioneel, parochiaal,- het rechts-conservatieve cliché stamt uit die tijd.

Het VRT-programma *'Man bijt hond'* brengt hem nog altijd gniffelend ten tonele: een goedmoedige maar knullige tuinkabouter, ondertiteling noodzakelijk. De Vlaming was het perfecte binnenlandse spiegelbeeld van de neger zoals Leopold II hem zag: een wilde die zelfs met het grootste missionarissengeduld nooit helemaal geciviliseerd kon worden, en die hooguit geschikt was voor een lagere betrekking, op voorwaarde natuurlijk dat hij tenminste de taal en de goede manieren overneemt van de Bwana.

Vanuit dat stigma was het maar een kleine stap om *la Flandre profonde* als een zwarte vlek te klasseren op de kaart van het verlichte Europa. Ondanks heel de economische ontredde van Wallonië vandaag, het institutioneel parasitisme van de PS-staat, en het evenredige Vlaamse succesverhaal, is het cliché van de domme Vlaming, aan wie de Verlichting voorbijging, blijven voortbestaan. Het is een hardnekkige mythe die de historische realiteit overroept en camoufleert,- we weten nu ook waarom: de taal van het Noorden is te 'primitief' om de Belgische paradox te omarmen. Het 'misverstand' met Leterme gaat eigenlijk terug op dat syndroom: alleen al zijn voorkomen doorprijkt een illusie die al 175 jaar standhoudt. Zijn 'uitschuiver' in een interview met *Libération* gaat eigenlijk naar de essentie. Letterlijk stond er: "*Apparemment, les francophones ne sont pas en état intellectuel d'apprendre le néerlandais*". Dat klopt: ze willen en kunnen niet, niet omdat ze te 'dom' zijn, maar door een cultuurhistorische conditionering die als een echte handicap werkt, en die binnen het Belgisch bestel nooit kan overwonnen worden. Mijn poetshulp uit Oezbekistan is hier vier jaar en spreekt nagenoeg vlekkeloos Nederlands, de francofonen in de Vlaamse rand zitten na 20 jaar nog altijd vast in hun superioriteitscomplex, en zijn niet in een *état intellectuel* om zich het ongesofistikeerd *patois* van de *petits nègres* eigen te maken. Leterme was als 'zwarte

Vlaming' en kandidaat-premier voor Franstalig België al verbrand voor hij eraan begon. Maar op het ogenblik van dit schrijven, begin september, is de impasse compleet en lijkt een regimecrisis onafwendbaar: de Vlaamse kiezer heeft een bom onder het Belgische kaartenhuis gelegd.

Dat brengt ons tot de hamvraag: heeft Vlaanderen 'rechts' gestemd op 10 juni 2007? In het licht van bovenstaande analyse is het redelijk om te veronderstellen dat Vlaanderen vooral communautair, of juister: anti-institutioneel heeft gestemd, via partijen die daar een toegang toe bieden. De Belgitude, als dubbelzinnige bourgeois-cultuur van de 19<sup>de</sup> eeuw, is op 10 juni definitief in vraag gesteld. De PS-schandalen en de 'transfers' vormen niet eens de echte basis van het Vlaamse anti-establishment-gevoel. Wel het vermoeden dat de Belgische constructie sinds zijn ontstaan op een kwaadwillig misverstand berust.

Het zogezegde rechtse stemgedrag was beslist ook een anti-intellectualistische buikreflex tegen de 'progressieve' *bourgeois-bohémiens* in Vlaanderen. Ze gedragen zich als parvenus



onder een koloniaal regime, en belijden een stuitende vorm van neo-Belgicisme, dat het vooruitgangdenken blijft vereenzelvigen met een staatsmythologie. Zelfs de monarchie blijft voor dat 'progressieve' cultuurestablishment iets *incontournable*: de lobby-club *B-plus* is druk bezig al deze levende fossielen te verzamelen. Ik noem er maar een paar:

Wim Helsen, Wannes Van De Velde, Geert Van Istendael, Monica Van Paemel, Benno Bernard (een onvervalste Hollander, wat doet die in *B-plus*...). Allen doen ze graag een knieval voor het *Belgique de Papa*, om Vlaanderen van de barbarij te redden, maar beslist ook uit opportunisme, om door het Hof met een eretitel bedacht te worden. (zie ook: *interessante links*)

Al wat zich 'progressief' noemt in Vlaanderen, stapt fluks mee in deze atavistische processie. Wie hier enig 1.10-parfum bespeurt, vergist zich niet: dit uitgelezen gezelschap focust vooral op het Vlaams Belang en de Antwerpse bruine vlek, om zijn Belgicistische attitude te staven. Het is deze elite die kwaadwillig de etiketten 'flamingant', 'rechts', 'racistisch' en 'fascistisch' door elkaar gebruikt. Ze zijn de eigenlijke erfgenamen van de patriotten uit 1830 die de Belgische bourgeoisie een goed geweten hebben bezorgd. Zij zijn het ook die de

voorbij de paarse regering in het zadel hebben geholpen en die nu hun gal uitspuwen op de gewone Vlaming, waarvan elke vijfde een Belang-stemmer is. Onverdraaglijk voor de weldenkende *bobo* die op een tram zit of in een supermarkt rondloopt: het ruikt overal naar mestkevers.

Op die manier bestendigen ze niet alleen een historisch misverstand en een achterhaald cliché, ze beletten bovendien dat er binnen Vlaanderen een echte linker- en rechterzijde het politieke landschap kleurt. Het ‘ondemocratische’ VB is in het *cordon* terechtgekomen omwille van zijn separatistische kernboodschap, en voor niets anders. 20% Vlamingen zijn definitief geklasseerd als *politisch-unfähig*. Dat de VB-achterban voor een deel bestaat uit oud-collaborateurs of hun nakomelingen, maakt het voor de politiek-correcte moraalridders des te gemakkelijker. Het activisme uit W.O.-I, de autoritair-rechtse bewegingen van het interbellum, en de collaboratie van W.O. II, voeden hun Grote Gelijk: Vlamingen zijn, zoals Jacques Brel het zei, “katholiek in vreedstijd en fascistten tijdens de oorlog”,-het blijven *zwarten*.

België is een blijvende motor van begripsverwarring. Uiteindelijk worden ‘rechts’ en ‘extreem-rechts’ haast geuzentitels en krijgt de zgn. Vlaamse verrechtssing iets van een *self-fulfilling prophecy*: Anti-institutionele tendenzen worden als ‘ondemocratisch’ gebrandmerkt, waardoor ze zich radicaliseren. We werden zwartgemaakt, en zijn het ook geworden. Zonder deze spiraal echt duidelijk te benoemen, snappen de auteurs van ‘*Links en Rechts in Vlaanderen*’ wel dat de Belgische politieke logica weegt op een open ideologische profilering in Vlaanderen. Moet men het VB als een ‘extreem-rechtse’ partij beschouwen, als ze het meest radicaal afstand neemt van het burgerlijke establishment (en vooral kiezers uit de sociaal lagere klassen aantrekt)? Kan men Groen! ‘links van het centrum’ situeren, als het zich zeer uitgesproken blijft nestelen in het status-quo van de Belgische monarchie? Het *parler vrai* van formaties die als ‘rechts’ gecatalogeerd staan en zich flamingant profileren (het Belang, NVA, LDD) doet vermoeden dat de echte breuklijn hier loopt tussen twee historisch-culturele paradigma’s: de 19<sup>de</sup> eeuwse elitemaatschappij die het Belgische regime zijn continuïteit gaf, versus de populistische anti-establishmentbeweging die zich tegen dat regime heeft gekeerd.

Conclusie: er is in Vlaanderen momenteel geen volwaardige politieke ‘rechterzijde’. Ze is in hoge mate het product van een negatieve beeldvorming van neo-unitaire makelij. En er is eigenlijk evenmin een echte linkerzijde die het 19de-eeuw salonniveau overstijgt (al wijzen nu bepaalde geluiden uit SP.A erop dat hier misschien iets beweegt). Beide kunnen er sowieso

maar komen als we ons eigen politiek landschap vormgeven, los van het beladen Belgische verhaal. Tot zover regeren de clichés, de stigma's, en het over-en-weer-geroep tussen de *witten* en de *zwarten*. De bobo's of de negers. Als ik toch moet kiezen, dan is er voor de filosoof en zwartkijker eigenlijk geen twijfel mogelijk. ■

### Interessante links

- *B-plus* is maar één plooi in een brede waaier van tricolor reactionisme. Het gaat deels om folklore, maar deels ook om echte elites die in de coulissen van de macht het neo-Belgicisme en de monarchie van munitie voorzien. In het septembernr. van *Doorbraak* deed Jan Van de Castele eens de oefening om heel dit amalgaam van patriotistische lobby's in kaart te brengen:

[Terug naar boven](#)